

ANTONI TOMKIEWICZ – Lublin
EWA POPLAWSKA – Lublin

POSTAWY WARTOŚCIUJĄCE
STUDENTÓW POLSKICH I AMERYKAŃSKICH
(NA PRZYKŁADZIE KATOLICKIEGO UNIWERSYTETU LUBELSKIEGO
I FRANCISZKAŃSKIEGO UNIWERSYTETU ZE STEUBENVILLE – USA)

WPROWADZENIE

Zagadnienie wartości jest szczególnie aktualne na terenie pedagogiki. Jakie wartości są akceptowane przez poszczególne osoby, znajdują swój wyraz w zachowaniu i działaniu człowieka.

Uznawane i akceptowane wartości są wprawdzie rezultatem decyzji człowieka, jednak uzależnione to jest od różnych czynników wewnętrznych i zewnętrznych, a zwłaszcza od całego procesu wychowania. Poprzez wychowanie kształtowane są odpowiednie postawy wartościujące dzieci i młodzieży. Cały proces wychowania dokonuje się w różnych instytucjach i grupach społecznych, a więc w rodzinie, w szkole, w grupie rówieśniczej oraz w szerszej społeczności w określonym kręgu kulturowym.

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie badań międzykulturowych odnośnie do postaw wartościujących młodzieży studiującej w Katolickim (Franciszkańskim) Uniwersytecie w USA i w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. Należy zaznaczyć, że Franciszkański Uniwersytet ze Steubenville (FUS) w stanie Ohio zobowiązał się publicznie do przestrzegania nauczania papieża. Badania przeprowadzono wśród studentów wymienionych uczelni stosując *Zeszyt Postaw Wartościujących* Allporta-Vernona-Lindzey'a. Jako metodę uzupełniającą zastosowano *Skalę wartości* Milтона Rokeacha. Rokeach na podstawie badań empirycznych ustalił listę wartości ostatecznych (jako celów życiowych) i wartości instrumentalnych (jako rodzajów postępowania). Zadaniem osób badanych było uporządkowanie wartości według własnych

przekonań. Kwestionariusze ankiet były rozprawdane wśród studentów mieszkających w domach akademickich w Lublinie i w Steubenville (USA).

Badaniami objęto 120 studentów: 60 osób z Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego i 60 osób z Franciszkańskiego Uniwersytetu ze Steubenville. Wiek osób badanych mieścił się w przedziale od 19 do 24 lat. Średnia wieku w grupie Amerykanów wynosiła 20 lat dla kobiet i 21 lat dla mężczyzn. Wśród studentów polskich średnia wieku wynosiła 22,5 dla kobiet i 21,5 roku dla mężczyzn. Wśród osób badanych byli studenci z różnych kierunków naukowych. W obu badanych grupach najwięcej było osób studiujących nauki humanistyczne. W badaniach brali udział studenci i studentki; w grupie polskiej studentki stanowiły zdecydowaną większość.

Artykuł składa się z dwóch części. W pierwszej przedstawiono teoretyczne założenia związane z problematyką wartości. Druga część zawiera porównanie wyników badań otrzymanych przez studentów polskich i amerykańskich.

I. WARTOŚCI W ASPEKCIE UWARUNKOWAŃ ŚRODOWISKOWYCH

1. Pojęcie wartości

Tematyka wartości wywodzi się z tradycji myśli filozoficznej, zatem – aby podjąć ten problem na płaszczyźnie pedagogiki – musimy sięgnąć do filozoficznych koncepcji wartości.

Filozofowie zajmowali się wartościami od starożytności, używając terminów: „agathon”, „bonum”, „cnota”, „powinność” oraz po prostu nazw konkretnych wartości, jak np. prawda, piękno. Sam zaś termin „wartość” pojawił się w XVIII w. w ekonomii na oznaczenie ceny lub użyteczności towaru. W filozofii upowszechnili go pod koniec XIX w. F. Nietzsche i R. Lotze¹. Z biegiem czasu powstała teoria wartości, która stała się samodzielną dyscypliną teoretyczną i została nazwana przez Pola Lapiego i Eduarda Hartmanna aksjologią². Pojęcie wartości zostało następnie przejęte przez inne nauki, w tym nauki społeczne.

---

¹ P. O l e ś, *Wartościowanie a osobowość. Psychologiczne badanie empiryczne*, Lublin 1989, s. 7-9.

² K. N a j d e r - S t e f a n i a k, *Wartości w etyce*, w: *Wartości moralne i działanie*, red., M. Brzostka, Warszawa 1986, s. 9.

Istnieją dwa ogólne rozumienia wartości: jako wytwór człowieka (ujęcie subiektywistyczne) oraz odkrywane przez człowieka (ujęcie obiektywistyczne). Ujęcia te znalazły swoje odzwierciedlenie między innymi w naukach społecznych: psychologii, socjologii i pedagogice.

a) Wartości w psychologii

Psychologiczne koncepcje wartości na ogół przyjmują ich subiektywny sposób interpretacji. Najczęściej traktuje się wartości jako pochodne w stosunku do różnych form aktywności podmiotu: oceniania, reakcji emocjonalnych, wyborów postępowania. Wartość jest rozumiana jako doznanie, świadome przeżycie.

Ogólnie rzecz biorąc w tym aspekcie uznaje się wartości za wytwór człowieka: coś staje się wartością dlatego, że daje nam zadowolenie, jest cenione, pożądane lub uznawane za wartość³. Cz. Matusewicz podaje, iż termin „wartość” w psychologii jest najczęściej definiowany trojako:

- jako wszelkie dobro duchowe i materialne;
- jako subiektywne przeżycie dobra;
- jako kryterium wyboru celów dążeń ludzkich (jednostka dąży do tego, co przedstawia dla niej wartość)⁴.

Oprócz tego przedstawiciele określonych kierunków psychologicznych proponują własną definicję wartości.

Według psychologii humanistycznej, wartości są przedmiotem procesu wartościowania, rozumianego jako przeżycie wartości. Składają się na nie procesy i zachowania poznawcze, emocjonalno-uczuciowe i wolitywne. Wartości są subiektywnie wybierane przez podmiot i związane z samoaktualizacją⁵. Maslow definiuje wartość jako to, co człowiek uważa za dobre, ocenia pozytywnie, odczuwa jako przyjemne, czego potrzebuje i co wybiera. Wartości rodzą się z potrzeb: to, czego jednostka potrzebuje, staje się dla niej wartością⁶.

---

³ S. K a m i ń s k i, *Jak uporządkować rozmaite koncepcje wartości*, w: *O wartościowaniu w badaniach literackich*, red., S. Sawicki, W. Panas, Lublin 1986, s. 15; T. C z e ż o w s k i, *Czym są wartości?*, „Znak”, 17(1965), nr 130, s. 408.

⁴ *Psychologia procesu wartościowania*, Warszawa 1981, s. 64.

⁵ O l e ś, dz. cyt., s. 19.

⁶ Tamże, s. 70.

Nieco inaczej wartości definiuje M. Rokeach. Uważa on, iż „wartość to stałe przekonanie, że określony sposób postępowania lub ostateczny cel życia jest indywidualnie i społecznie bardziej atrakcyjny, niż inne sposoby zachowania się oraz inne cele życiowe”⁷.

Rokeach przyjmuje pięć założeń o naturze ludzkich wartości:

1 – ogólna liczba wartości posiadanych przez jednostkę jest mała: formułując swą metodę Rokeach przeprowadzał wiele próbnych badań i konsultacji, które w efekcie doprowadziły do zredukowania liczby wartości do 36;

2 – wszyscy ludzie cenią sobie te same wartości, ale w różnym stopniu. Dzięki temu można badać wartości – ich lista jest wspólna dla wszystkich ludzi;

3 – wartości zorganizowane są w dwa systemy: system wartości ostatecznych oraz system wartości instrumentalnych. Istnieją wzajemne zależności między wartościami zarówno w ramach jednego systemu, jak i pomiędzy dwoma systemami (np. wartościom wyżej cenionym podporządkowane są wartości mniej istotne, wartościom ostatecznym – wartości instrumentalne);

4 – wartości ludzkie mogą wynikać z kultury, społeczeństwa i jego instytucji oraz z osobowości;

5 – konsekwencje ludzkich wartości przejawiają się w zjawiskach uznanych przez nauki społeczne za cenne do zbadania i zrozumienia⁸.

Rokeach, podobnie jak większość innych psychologów, opowiada się za subiektywnym sposobem istnienia wartości. Przyjęcie tego stanowiska jako podstawy teorii psychologicznych może prowadzić do takich konsekwencji, jak próby tworzenia norm i celów życiowych na bazie uogólnienia wiedzy psychologicznej na temat wartości cenionych i realizowanych przez określone grupy. Kamiński⁹ wskazuje, że jest to podejście błędne, bowiem z tego, że wybrana grupa ludzi preferuje określone wartości, nie wynika jeszcze, że tak należy czynić. To, co cenione faktycznie, nie zawsze jest tożsame z tym, co powinno być cenione. Poza tym ujęcie subiektywistyczne ograniczałoby zakres wartości ludzkich do wartości preferowanych przez niektóre osoby. Trzeba przyznać, że wartości istnieją obiektywnie, a badania empiryczne docierają do subiektywnych sposobów ich przeżywania¹⁰. Wartości istnieją niezależnie od ludzkiej świadomości. Są one rozumiane jako idee lub jakości.

---

⁷ *The Nature of Human Values*, New York 1973, s. 5.

⁸ Tamże, s. 3.

⁹ Dz. cyt., s. 15.

¹⁰ Por. O l e ś, dz. cyt., s. 14.

Źródła tego stanowiska wywodzą się z teorii filozoficznych. Przedstawicielami obiektywizmu w starożytności byli: Arystoteles oraz Platon – według którego wartości istnieją w osobnym, idealnym świecie, a rzeczy o tyle są wartościowe, o ile uczestniczą w doskonałości idealnych pierwowzorów¹¹. W średniowieczu zagadnieniem wartości zajmowali się m.in. św. Augustyn i św. Tomasz z Akwinu. Podejmowali oni przede wszystkim tematykę wartości moralnych. Św. Augustyn nawiązując do Platona twierdził, że w świadomości każdego człowieka istnieją zasady moralne, mające swą ostateczną podstawę w Bogu jako źródle wszelkiego dobra i prawdy. Zdaniem św. Tomasza rozum ludzki odczytuje obiektywny porządek moralny, stworzony przez Boga. Wartości są obiektywne – występują w świadomości moralnej ludzi jako wartości odkrywane, a nie stwarzane aktem rozumu lub wewnętrznego przeżycia. Są czymś rzeczywistym, a nie tylko pomyślanym. Jest to koncepcja personalistyczna – w centrum wartości są dobro i rozwój osoby ludzkiej, a przyjęte wartości kształtują i doskonalą człowieka¹².

b) Wartości w socjologii

Tematykę wartości wprowadzili do socjologii Thomas i Znaniecki, traktując je jako przedmioty postaw ludzkich. Według Znanieckiego wartość to przedmiot, który determinuje określone przeżycia psychiczne i działania jednostek. Thomas i Znaniecki rozróżniali wartości jako przedmioty o treści i znaczeniu wspólnym członkom danej grupy społecznej i wartości jako normy zachowania¹³.

Duży wpływ na rozwój problematyki wartości w socjologii wywarł C. Kluckhohn. Według niego wartość – to wyraźna lub dająca się wywnioskować koncepcja tego, co godne pożądania, charakterystyczna dla jednostki lub grupy, wpływająca na wybór sposobów, środków i celów działania. Wyznawane wartości są uwarunkowane społecznie, związane ze społecznie generowanymi przekonaniem o charakterze powinnościowym¹⁴.

F. Adler wyróżnił dwa podstawowe rozumienia wartości w socjologii:

1. wartości są absolutne, istniejące w umyśle Boga jako wieczne idee;

¹¹ Por. K a m i ń s k i, dz. cyt., s. 8.

¹² T. Ś l i p k o, *Zarys etyki ogólnej*, Kraków 1974, s. 155-163.

¹³ M. M i s z t a l, *Problematyka wartości w socjologii*, Warszawa 1980, s. 95-100.

¹⁴ Cyt. za Misztal, dz. cyt., s. 35.

2. wartości tkwią w materialnych lub niematerialnych przedmiotach jako cechy cenione, upragnione, mogące zaspokoić potrzeby. Wyróżniane są tu cztery definicje:

a – wartością jest cokolwiek, co można cenić lub pragnąć;

b – z wartością mamy do czynienia tylko wtedy, gdy jest przez kogoś ceniona lub zaspokaja czyjąś potrzebę;

c – wartości tkwią w człowieku – są to zjawiska psychiczne;

d – wartości są tożsame z werbalnymi i pozawerbalnymi zachowaniami zewnętrznymi ludzi¹⁵.

Autorem popularnej w socjologii polskiej koncepcji wartości jest S. Ossowski. Definiuje on wartości jako przedmioty pragnień i wyróżnia kilka skal wartości: 1. wartości odczuwane i uznawane, 2. wartości środka i wartości celu oraz 3. wartości codzienne i „uroczyste”¹⁶.

Tym, co łączy wszystkie socjologiczne teorie wartości, jest umieszczanie wartości jednostek w szerszym kontekście wpływów grupy społecznej. Jest to charakterystyczne dla definicji socjologicznych.

c) Wartości w pedagogice

Większość prac pedagogicznych, poruszających tematykę wartości, zajmuje się ich miejscem i rolą w wychowaniu. Poszczególni autorzy podkreślają, że wychowanie oparte jest na aksjologii, a poznanie wartości w wychowaniu przyczynia się do umiejętnego i właściwego organizowania całego procesu wychowawczego. Efektem procesu wychowawczego powinno być uznanie przez wychowanka naczelnych wartości preferowanych przez wychowawcę. Władysław Cichoń¹⁷ stwierdza, że bez wiedzy o wartościach wychowanie byłoby zabiegiem mechanicznym, urabiającym wychowanka zgodnie z przyjętymi z góry celami. Takie wychowanie, jego zdaniem, nie zmierzałoby ku autentycznemu rozwojowi osobowości i charakteru – byłoby zagrożeniem wolności i ograniczeniem twórczej, osobowej mocy wychowanka. Zdaniem R. Schulza czynności wartościowania są bardzo rozpowszechnione we wszystkich dziedzinach działalności pedagogicznej, towarzysząc badaniom

---

¹⁵ G. K l o s k a, *Pojęcia, teorie i badania wartości w naukach społecznych*, Warszawa 1982, s. 30-31.

¹⁶ *Z zagadnień psychologii społecznej*, t. III, Warszawa 1967, s. 72.

¹⁷ *Poznanie wartości moralnych w działalności wychowawczej*, „Ruch Pedagogiczny”, 24(1982), nr 4, s. 14.

empirycznym, studiom opisowym, działalności dydaktycznej itp. Według niego wszystko, co jest uwikłane w doświadczenie wychowawcze, może podlegać kwalifikacjom wartościującym. Schulz nie używa terminu „wartości”, „oceny”, „normy”, ale: „praktyka wartościowania”¹⁸.

Co do wyboru naczelných wartości, to jest on uzależniony od filozoficznych podstaw danego systemu wychowawczego. Dla przykładu, w wychowaniu socjalistycznym najwyższą wartością jest człowiek, zaś naczelnym celem moralnym – jego szczęście¹⁹. Ideałem wychowawczym jest człowiek społeczny, traktujący swą pracę i aktywność życiową jako proces samorealizacji. Jednocześnie teoretycy wychowania socjalistycznego wskazują, że nie da się uporządkować wartości hierarchicznie, bo zależy to od epoki. Zatem wartość naczelna zmienia się w rozwoju społecznym²⁰.

Dla pedagogiki chrześcijańskiej źródłem, wzorem i celem wychowania jest Jezus Chrystus. Najwyższą wartością jest Bóg, istotą wychowania jest współdziałanie człowieka z łaską w kształtowaniu doskonałego chrześcijanina, naśladowującego Chrystusa. Wszystkie dziedziny życia podporządkowane są prawu miłości Boga i bliźniego. Wychowanie polega na pomocy w dojrzewaniu, urzeczywistnianiu własnego człowieczeństwa wychowanka²¹.

Cel wychowania uzależniony jest, jak widzimy, od wartości proponowanych przez dany system wychowawczy.

2. TYPY I RODZAJE WARTOŚCI

Różni autorzy wymieniają rozmaite typy i rodzaje wartości. Zdaniem W. Stróżewskiego na terenie filozofii najczęściej wyróżniane są cztery grupy wartości: wartości witalne (wraz z ekonomicznymi), wartości kulturowe – do których należą także wartości poznawcze i estetyczne, wartości moralne i wartości religijne²². Niektórzy filozofowie oddzielają wartości ekonomiczne

¹⁸ *Nauka a wartości wychowawcze*, Wrocław 1974, s. 6-22.

¹⁹ Por. H. M u s z y ń s k i, *Teoretyczne problemy wychowania moralnego*, Warszawa 1965, s. 105; S. R u c i ń s k i, *Wychowanie jako wprowadzenie w życie wartościowe. Próba marksistowskiego określenia aksjologicznej i metodologicznej problematyki ideału wychowawczego*, Warszawa 1981, s. 146.

²⁰ K. K o t ł o w s k i, *Aksjologiczne podstawy teorii wychowania moralnego*, Wrocław 1976, s. 61.

²¹ J. T a r n o w s k i, *Człowiek – Dialog – Wychowanie. Zarys chrześcijańskiej pedagogiki personalno-egzystencjalnej*, „Znak”, 9(1991), nr 436, s. 28.

²² *Istnienie i wartość*, Kraków 1981, s. 27.

od witalnych oraz wymieniają wartości poznawcze i estetyczne jako dwie odrębne grupy. Inni zaś przedstawiają hierarchię wartości od najniższych do najwyższych: najpierw więc będą to wartości witalne (życie, zdrowie), następnie wartości hedonistyczne związane z przyjemnością, utylitarne, estetyczne, intelektualne, moralne i wartości religijne dotyczące Absolutu²³.

Dużą różnorodność wyodrębnienia typów wartości znajdujemy także na terenie psychologii. Maslow uważa, że wartości są związane z potrzebami – każdej potrzebie odpowiada analogiczna wartość. Wyróżnia on wartości braku i wartości istnienia. Wartości braku są wyznaczone przez potrzeby podstawowe: fizjologiczne (sen, popędy, aktywność), potrzebę bezpieczeństwa, szacunku, przynależności i miłości. Wartości istnienia realizowane są w odpowiedzi na pojawienie się potrzeb samoaktualizacji, poznawczych i estetycznych. Ma to miejsce u osób o zaspokojonych potrzebach podstawowych²⁴. Rokeach²⁵ rozróżnia dwa rodzaje wartości: ostateczne i instrumentalne. Wartości ostateczne definiuje jako nadrzędne cele działania, dotyczące ostatecznych stanów egzystencji. Należą tu wartości osobowe (np. zbawienie, harmonia wewnętrzna), wartości społeczne (np. pokój na świecie, równość ludzi). Wartości instrumentalne odnoszą się do sposobów postępowania, wyznaczają środki do celu. Do takich wartości należą: wartości moralne (np. uczciwość, odpowiedzialność) i kompetencyjne (dotyczące samoaktualizacji, np. twórcza wyobraźnia, zdolności, pomysłowość). Wartości ostateczne i instrumentalne tworzą dwa systemy o budowie hierarchicznej. Systemy te są ze sobą powiązane – wartości instrumentalne mogą służyć osiągnięciu jednej lub większej ilości wartości ostatecznych. Stąd wartości ostatecznych jest mniej niż instrumentalnych.

Autorem jednej z interesujących teorii wartości jest Ossowski, który wyróżnia dwa rodzaje wartości: odczuwane i uznawane. Wartości odczuwane, to te w znaczeniu emocjonalnym, przedmioty istotnie dla nas atrakcyjne. Wartości uznawane to przedmioty, w stosunku do których żywimy przekonanie, że posiadają wartość obiektywną; uznajemy wartość przedmiotów wtedy, gdy w naszym przekonaniu powinny one być odczuwane jako wartościowe. Inne rodzaje wartości, wyróżnione przez tego autora, to codzienne i uroczys-

---

²³ Por. J. T i s c h n e r, *Etyka wartości i nadziei*, w: *Wobec wartości*, red. D. von Hildebrand, Poznań 1984, s. 51-148; por. Stróżewski, dz. cyt.; R. W i ś n i e w s k i, *Podstawy aksjologii Władysława Tatarkiewicza*, w: *Człowiek i wartości moralne*, red. J. Czarnecki, Lublin 1989, s. 289-312.

²⁴ Por. O l e ś, dz. cyt., s. 35.

²⁵ R o k e a c h, dz. cyt., s. 3-12.

te. Codzienne są związane z przeżyciami o charakterze prywatnym (np. zyski i straty materialne, zdrowie), często wstydzimy się swoich reakcji uczuciowych wobec nich. Wartości uroczyste – to przedmiot przeżyć całej grupy (np. uroczystości religijne, muzyka, sztuka, nauka, piękno przyrody), często chciałibyśmy, aby nasze reakcje emocjonalne były większe niż w rzeczywistości. Ossowski zaznacza, że wymienione skale wartości są niewspółmierne, tzn. nie posiadają wspólnej miary, pozwalającej na ich porównanie, co w pewnym stopniu utrudnia ich badanie empiryczne²⁶.

Wymienione typy i rodzaje wartości ilustrują różnorodność sposobów ich klasyfikowania zarówno na terenie filozofii, jak i psychologii i socjologii. Różnorodność ta wynika z różnych koncepcji antropologicznych.

3. FUNKCJE WARTOŚCI W OSOBOWOŚCI

Określając rolę wartości w osobowości, akcentuje się ich duże znaczenie w życiu jednostki. Wartości wyznaczają kryteria oceny, wpływają na decyzje, są podstawą formułowania celów oraz sposobów działania. Wyznaczają one światopogląd konkretnego człowieka, są istotnym warunkiem integracji osobowości.

Z. Zaleski²⁷ zauważa, że wartości pełnią istotną rolę w zaspokajaniu potrzeb, w procesie samoaktualizacji oraz utrzymania homeostazy organizmu. Leżą one u podstaw ludzkich zachowań i regulują je, stanowią cel ludzkich dążeń.

O roli wartości w funkcjonowaniu osobowości pisze także H. Świda. Zdaniem tej autorki wartości wyznaczają i integrują postawy wobec różnych obiektów. Te obiekty są preferowane, które jednostka traktuje jako „nośniki” uznawanych wartości. Poza tym wartości w znacznej mierze określają pod jakim kątem widzenia człowiek będzie postrzegał różne przedmioty. Wartości mogą być źródłem emocji, związanych z oceniającym stosunkiem do przedmiotu. Stosunek ten wynika z uznawanego systemu wartości. Wartości mogą być źródłem procesów motywacyjnych. Wreszcie, wartości pełnią istotną rolę w procesie samooceny: jeśli jednostka przypisze sobie właściwości, które stanowią podstawę pozytywnej oceny, wówczas będzie siebie akceptować

---

²⁶ Dz. cyt., s. 72-99.

²⁷ *Stan cywilny a ocena wartości*, „Przegląd Psychologiczny”, 22(1979), nr 4, s. 709.

mimo innych wad. Jeśli zaś stwierdzi, że te właściwości posiada w minimalnym lub zerowym stopniu, może negatywnie siebie ocenić²⁸.

Zdaniem Allporta realizacja wartości jest podstawą rozwoju osobowości. Systemy wartości mają charakter idealnych wzorców, na podstawie których człowiek określa cele i akceptowane sposoby zachowania oraz idealny obraz siebie. Ponadto wartości wpływają na indywidualny styl bycia: spostrzeganie, myślenie, podejmowane wybory, decyzje i działania oraz tworzące się nawyki. System wartości tworzy filozofię życia, która jest elementem dojrzałej osobowości²⁹.

Rokeach wymienia wielorakie funkcje wartości w osobowości:

- od nich zależy wybór określonej religii lub orientacji politycznej;
- pozwalają one ocenić własną moralność w porównaniu z innymi;
- informują o przekonaniach, postawach i wartościach innych ludzi i określają, czy warto zmieniać lub wpływać na innych;
- poprzez mechanizm racjonalizacji bronią poczucia własnej wartości;
- kierują prezentacją siebie wobec innych (inaczej będzie się zachowywać wobec innych osoba ceniąca wysoko skromność, inaczej ktoś, kto zabiega o uznanie społeczne).

Poza tym wartości pełnią istotną rolę w procesie podejmowania decyzji: w sytuacji wyboru preferujemy wartości wyższe i podejmujemy decyzje umożliwiające ich osiągnięcie. Wartości pełnią także funkcje motywacyjne i dostarczają informacji na temat samoaktualizacji³⁰.

Interesującą teorię na temat roli wartości w osobowości wysuwa A. Maslow³¹. W kategoriach wartości i potrzeb omawia on strukturę i funkcje osobowości. Twierdzi, że wartości są ściśle związane z potrzebami i służą ich zaspokojeniu. Związane są z procesem samoaktualizacji i mogą mieć bardzo dużą siłę motywacyjną, wyznaczając cele i ideały zachowania oraz indywidualną linię rozwoju.

Wartości są z jednej strony źródłem potrzeb, z drugiej zaś środkiem ich zaspokojenia. Związane są z potrzebami, których zaspokojeniu towarzyszy uczucie przyjemności. Indywidualne potrzeby rodzą bowiem indywidualne wartości.

---

²⁸ *Pojęcie wartości i jej znaczenie dla funkcjonowania osobowości*, w: *Młodzież a wartości*, red. t a ż, Warszawa 1979, s. 38-48.

²⁹ Por. O l e ś, dz. cyt., s. 32.

³⁰ R o k e a c h, dz. cyt., s. 13, 16; J. K o ś c i u c h, *Hierarchie wartości w nerwicach i psychopatii oraz ich zmiany pod wpływem psychoterapii*, Warszawa 1984, s. 28.

³¹ *W stronę psychologii istnienia*, Warszawa 1986, s. 150-160; por. O l e ś, dz. cyt., s. 35.

4. WARTOŚCI A POSTAWY

Zdaniem Thomasa i Znanieckiego wartości są przedmiotami postaw, zaś postawy są indywidualnymi odpowiednikami wartości społecznych, będących elementami kultury. Relacja wartości – postawy jest więc obustronna, jednakże postawy są podporządkowane wartościom³².

Rokeach twierdzi, że wartości nie stanowią izolowanego elementu psychiki, lecz łączą się w skomplikowany system wartości i postaw. Wartości nie są dostępne w bezpośredniej obserwacji, można o nich wnioskować z zachowania. Komponenty wartości, emocjonalny, behawioralny, poznawczy, upodabniają je do postaw. Jednakże, zdaniem Rokeacha, wartości są ważniejsze niż postawy. Po pierwsze, wartości są bardziej dynamiczne: o silnych komponentach motywacyjnych, poznawczych, emocjonalnych i behawioralnych. Po drugie, to właśnie wartości determinują postawy i zachowania. Po trzecie, jednostki dysponują większą ilością postaw niż wartości. Świadczy to o nadrzędnej roli wartości wobec postaw. Wreszcie, zachowanie człowieka zmienia się, gdy ulegają zmianie wartości, a nie postawy. Zmiany wartości, zwłaszcza wartości centralnych, pociągają za sobą zmianę całego systemu, są zatem skuteczne w przekształcaniu osobowości. Badania Rokeacha potwierdziły tezę, że zmiany wartości wpływają na długoterminowe zachowania oraz, że większe zmiany miały miejsce w przypadku zmodyfikowania wartości centralnych³³.

Na relację między wartościami a postawami wskazywał również Allport. Definiuje on postawę jako „względnie trwałą strukturę dysponującą do określonego zachowania się wobec przedmiotu lub sytuacji”³⁴. Postawy są motywami ukierunkowującymi działanie i jako takie wiążą się z celami. Zależność między postawami a wartościami przedstawił Allport następująco:

- postawy podporządkowane są wartościom jako celom działania;
- kształtujące się pod wpływem doświadczenia postawy mogą tworzyć specjalny typ trwałych postaw, odnosząc się do pewnej klasy obiektów. Te postawy to są swego rodzaju zainteresowania. U ludzi dojrzałych owe zainteresowania – to wartości, które uporządkowane są hierarchicznie, tworzą system afektywno-poznawczy. System ten ma charakter wzorca – według którego człowiek postępuje – który wpływa na spostrzeganie, myślenie, oceny –

³² Por. M i s z t a l, dz. cyt., s. 95.

³³ Por. K o ś c i u c h, dz. cyt., s. 21-29; M a t u s e w i c z, dz. cyt., s. 31-33.

³⁴ Cyt. za K o ś c i u c h, dz. cyt., s. 37.

czyli na indywidualny styl bycia. Poprzez realizację wartości, składających się na ów system, dokonuje się rozwój osobowości.

Allport używa określenia „postawy wartościujące” – są to postawy dotyczące preferencji wartości. Badając te postawy można wnioskować o wartościach uznawanych przez jednostkę³⁵. Postawy te kształtują się pod wpływem działania wielu czynników, w tym uwarunkowań środowiskowych.

5. UWARUNKOWANIA ŚRODOWISKOWE KSZTAŁTOWANIA POSTAW WARTOŚCIUJĄCYCH

a) Czynniki kulturowo-społeczne

Czynniki kulturowe

Wpływ czynników kulturowych na kształtowanie wartości, a co za tym idzie – postaw wartościujących, był przedmiotem badań prowadzonych przez wielu autorów (np. Rokeach, Szulc, Świda). Kultura jest zwykle rozumiana jako całość dorobku społecznego w dziedzinie techniki, nauki, twórczości artystycznej itp. Do czynników kulturowych należą więc: literatura, tradycja, sztuka, architektura, wytwory techniki, ideologia itd. W wyniku uczestnictwa w kulturze kształtują się w jednostce określone zasady oceniania rzeczywistości i preferencje określonych wartości. Dla przykładu, osoba wywodząca się z kultury, w której przywiązuje się dużą wagę do zdobycia wiedzy, będzie wysoko ceniła wartości poznawcze³⁶.

Czynniki społeczne

Według Rokeacha to właśnie pod wpływem społecznym potrzeby przekształcają się w wartości, a więc ontogeneza wartości związana jest z procesem socjalizacji. Rokeach, określając ich naturę, stwierdza między innymi, że wartości mogą wynikać z kultury oraz społeczeństwa i jego instytucji. System wartości danej jednostki może być, zdaniem Rokeacha, końcowym rezultatem wpływów wszystkich instytucji, jakie ją otaczają. Przynajmniej tu instytucje

---

³⁵ Por. O l e ś, dz. cyt., s. 32.

³⁶ Cz. H e r o d, *Kontrowersje wokół aksjologii humanizmu społecznego w naukach pedagogicznych. 1975-1980*, Częstochowa 1987, s. 39; Ś w i d a, dz. cyt., s. 6-8.

chrześcijańskie, związane głównie z wartością zbawienia i przebaczenia oraz instytucje polityczne, preferujące głównie wartości równości i wolności. Wyniki edukacji oraz innych oddziaływań różnych instytucji społecznych są w dużej mierze związane z wyznawanymi przez nie wartościami³⁷.

Na kształtowanie się postaw wartościujących wpływają – obok instytucji – inne czynniki społeczne: rodzaj wykonywanej pracy, nauczanie, organizacje społeczne, środki masowego przekazu (prasa, radio, telewizja). Dla przykładu, stwierdzono zmianę postaw wartościujących robotników pod wpływem awansu – stali się oni bardziej tolerancyjni wobec kierownictwa. Wpływ rodzaju wykonywanej pracy na uznawane wartości potwierdziły również badania porównujące pracowników z państwowych i prywatnych zakładów pracy. Pracownicy państwowi niżej cenili wartości: ostrożność i dokładność³⁸.

Środki masowego przekazu kształtują postawy wartościujące na zasadzie manipulacji. Dobrym przykładem są reklamy, poprzez które producent stara się ukształtować w nabywcy określoną postawę – przekazując np., że szczęście rodziny (wartość uczuciowa) zależy od używania określonego produktu (wartość utylitarna).

Kolejnym czynnikiem jest nauczanie, poprzez które uczeń zostaje wprowadzony w świat wartości. Poza tym nauka współtworzy wartości ekonomiczne i technologiczne³⁹.

Duży wpływ na kształtowanie postaw wartościujących mają także różnorodne grupy społeczne. Według Jawłowskiej niektóre wartości są przyjmowane bezrefleksyjnie i pośrednio, drogą naśladowania innych członków grupy, np. grupy rówieśnicze, grupy zainteresowań oraz rodzina, mająca największy wpływ na kształtowanie się postaw wartościujących. Wpływ organizacji lub grup zainteresowań na kształtowanie postaw wartościujących polega na wzmocnieniu już istniejących: jednostka wybiera te grupy, których hierarchia wartości jej odpowiada, co z kolei wzmacnia jej własną hierarchię wartości⁴⁰.

---

³⁷ Dz. cyt., s. 326-328.

³⁸ D. D o b r o w o l s k a, *Wartość pracy zawodowej dla jednostki a zróżnicowanie społeczno-zawodowe*, w: *Systemy wartości w środowisku pracy*, red. X. Gliszczyńska, Warszawa 1982, s. 37-56.

³⁹ S. C i e n i a w a, *Poznanie i zinterioryzowanie prawdziwego systemu wartości – głównym warunkiem konsolidacji społeczeństwa*, w: *Człowiek i świat wartości*, red. J. Lipiec, Kraków 1982, s. 492-504.

⁴⁰ Por. Z. S z u l c, *Kształtowanie przekonań moralnych*, Wrocław 1969, s. 162.

Oprócz czynników społeczno-kulturowych na stopień akceptacji wartości ma wpływ środowisko wychowawcze.

b) Środowisko wychowawcze

Każde środowisko wychowawcze stosuje dla siebie właściwe środki, metody i cele wychowania. Środowiskami tymi są: rodzina, szkoła, instytucje opiekuńczo-wychowawcze.

Podstawowym środowiskiem wychowawczym jest rodzina, która jako pierwsza przekazuje wartości. Internalizacja wartości dokonuje się w rodzinie spontanicznie poprzez uczestnictwo w grupie, procesy komunikacji, naśladownictwo i identyfikację, a także w drodze uczenia się. Badania prowadzone przez wielu autorów potwierdziły tezę o znaczącej roli rodziny w kształtowaniu systemu wartości dzieci i młodzieży. Akceptacja określonych wartości człowieka zależy także od typu rodziny, z której się on wywodzi od tego, czy jest to rodzina pełna czy niepełna, rozbita czy zrekonstruowana⁴¹. Jeśli rodzice są dla dziecka dużym autorytetem, ich wpływ na postawy wartościujące dziecka będzie większy niż wpływ szkoły. Jeśli z kolei rodzina jest rozbita, a rodzice nie stanowią dla dziecka autorytetu, często szkoła przejmuje rolę kształtowania postaw wartościujących dziecka.

Kształtowanie postaw wartościujących następuje nie tylko poprzez samorzutną socjalizację, ale także w procesie wychowania, poprzez zastosowanie odpowiednich środków i metod. Jedną z metod jest edukacja szkolna drogą werbalną – poprzez dyskusje, propozycje działań, lektury szkolne – oraz w sposób bardziej pośredni – poprzez przykład wychowawców, imprezy szkolne (np. przedstawienia, uroczystości patronalne, klasowe wyjścia do teatru lub kina itp.). Na postawy wartościujące wychowanków wpływa także profil ideologiczny szkoły (np. szkoła katolicka będzie się starała ukształtować w uczniach inną hierarchię wartości niż szkoła socjalistyczna).

Innym, obok rodziny i szkoły, środowiskiem wychowawczym, są różnego rodzaju instytucje opiekuńczo-wychowawcze i instytucje kościelne. Kościół katolicki podkreślając prawo rodziców do wychowania dzieci zaznacza własne prawa i obowiązki w tym zakresie. Podstawa działalności wychowawczej Kościoła ma dwa wymiary: naturalny – jak każda organizacja społeczna,

---

⁴¹ B. B u l l a, *Wartości preferowane przez dorastającą młodzież w aspekcie psychologicznej problematyki rodziny*, w: *Wybrane zagadnienia z psychologii rodziny*, red. M. Bolechowska, Katowice 1983, s. 67-75.

zajmująca się wychowaniem – i nadprzyrodzony: poprzez wypełnianie Chrystusowego nakazu głoszenia ewangelii wszystkim ludziom, wychowywanie wszystkich ochrzczonych w wierze.

Podsumowując dotychczasowe rozważania należy zauważyć, że wpływ środowiska na postawy wartościujące ma dwojaki charakter. Po pierwsze – jest on nieświadomiony: kształtowanie postaw wartościujących następuje np. poprzez uczestnictwo w danej kulturze czy grupie społecznej. Po drugie – jest to wpływ celowy, jak to ma miejsce np. w przypadku oddziaływania środków masowego przekazu i instytucji wychowawczych.

Czy rzeczywiście środowisko kulturowo-społeczne ma wpływ na postawy wartościujące człowieka? Na to pytanie będzie można próbować odpowiedzieć w drugiej części artykułu opierając się na przeprowadzonych badaniach empirycznych.

II. POSTAWY WARTOŚCIUJĄCE STUDENTÓW KATOLICKIEGO UNIWERSYTETU LUBELSKIEGO I FRANCISZKAŃSKIEGO UNIWERSYTETU ZE STEUBENVILLE

1. Porównanie postaw wartościujących młodzieży studenckiej KUL i FUS, otrzymanych za pomocą testu Allporta-Vernona-Lindzeya

Celem sprawdzenia, czy i jakie istnieją różnice pod względem akceptacji wartości wśród młodzieży studenckiej KUL i FUS, obliczone zostały średnie ocen dotyczących każdej grupy badanych osób za pomocą testu Allporta-Vernona-Lindzeya. Wyniki przedstawiono w tabeli 1.

Tab. 1. Średnie wyniki i porównanie postaw wartościujących
młodzieży polskiej i amerykańskiej

Grupy wartości	Młodzież polska		Młodzież amerykańska		t	p
	M	SD	M	SD		
Teoretyczne	35,72	5,62	32,69	5,64	2,46	0,016
Ekonomiczne	33,80	8,15	29,73	7,49	2,38	0,019
Estetyczne	41,92	6,89	42,44	6,77	-0,34	0,732
Społeczne	45,43	4,62	41,85	7,14	2,69	0,009
Polityczne	32,22	7,86	37,94	7,99	-3,29	0,001
Religijne	50,25	8,33	56,31	7,34	-3,34	0,001

Jak wskazują dane zamieszczone w tabeli 1. istnieją duże różnice w poziomie akceptacji wartości u młodzieży w obu grupach. Należy zauważyć, że hierarchia wartości młodzieży polskiej różni się od hierarchii wartości młodzieży amerykańskiej. Hierarchia wartości studentów KUL układa się następująco: najwyżej cenione są wartości religijne, następnie społeczne, estetyczne, teoretyczne, ekonomiczne i najmniej cenione są wartości polityczne. Inaczej przedstawia się hierarchia wartości studentów FUS. Wprawdzie na pierwszym miejscu zdecydowanie występują również wartości religijne, ale w następnej kolejności znajdują się wartości estetyczne, społeczne, polityczne, teoretyczne i jako ostatnie wartości ekonomiczne.

Zarówno studenci polscy, jak i amerykańscy wysoko cenią wartości religijne, jednak zdecydowanie wyżej preferują te wartości studenci z FUS (różnica statystycznie bardzo istotna $p < 0,001$). Natomiast wartości społeczne znacznie wyżej akceptują studenci polscy (różnica statystycznie bardzo istotna $p < 0,009$). Z kolei wartości polityczne są znacznie wyżej akceptowane przez studentów amerykańskich niż przez studentów polskich (różnica statystycznie bardzo istotna $p < 0,001$). Charakterystyczne jest to, że wartości ekonomiczne znacznie wyżej preferuje młodzież polska niż amerykańska (różnica statystycznie istotna $p < 0,02$). Może to wynikać z ciągłych trudności materialnych w społeczeństwie polskim. Jedynie wartości estetyczne oceniane są na podobnym poziomie tak przez studentów z KUL, jak i z FUS.

a) Wartości instrumentalne u młodzieży polskiej i amerykańskiej według skali M. Rokeacha

Aby porównać akceptację wartości instrumentalnych w obu grupach młodzieży, obliczono średnie ocen dotyczących każdej wartości – według klasyfikacji Rokeacha. Wyniki ilustruje tabela 2.

Tab. 2. Średnie wyniki i porównanie wartości instrumentalnych wśród młodzieży polskiej i amerykańskiej

Wartości instrumentalne	Młodzież polska		Młodzież amerykańska		t	p
	M ^a	SD	M ^a	SD		
1. Ambicja *	2,09	0,95	2,54	0,73	-2,45	0,017
2. Czystość *	2,75	0,86	3,20	0,79	-2,51	0,014
3. Gotowość kochania	1,04	0,83	0,88	0,84	-0,92	0,364
4. Grzeczność *	2,48	0,70	2,12	0,78	2,21	0,030
5. Logiczność myślenia *	1,86	0,80	2,34	0,73	-2,84	0,006
6. Lojalność	1,82	0,85	1,50	0,70	1,89	0,062
7. Odpowiedzialność *	1,10	0,67	1,49	0,63	-2,73	0,008
8. Odwaga **	2,08	0,88	1,56	0,72	3,01	0,004
9. Opanowanie	1,85	0,96	1,67	0,68	1,02	0,312
10. Pomysłowość	2,25	0,93	2,34	0,77	-0,46	0,649
11. Posłuszeństwo ***	2,50	0,73	1,66	0,86	4,77	0,000
12. Refleksyjność	2,06	0,86	2,05	0,69	0,05	0,961
13. Samoświadomość *	2,08	0,10	2,55	0,76	-2,43	0,017
14. Tolerancja ***	1,63	0,84	2,46	0,76	-4,77	0,000
15. Uczciwość	0,98	0,89	0,79	0,79	1,01	0,314
16. Uczynność	1,78	0,76	1,70	0,65	0,52	0,605
17. Wyrozumiałość ***	1,58	0,78	1,02	0,59	3,73	0,000
18. Zdolność	2,27	0,80	2,40	0,65	-0,83	0,409

* różnice istotne ($p < 0,03$)

** różnice bardzo istotne ($p < 0,005$)

*** różnice bardzo istotne ($p < 0,000$)

^a Średnie wyniki wskazują na stopień akceptacji wartości. Należy zaznaczyć, że najwyższy stopień akceptacji otrzymują wartości, które w średnich wynikach zbliżają się do cyfry 0, natomiast najniższy stopień akceptacji – zbliża się do cyfry 4.

Wartości instrumentalne badanych grup studentów układają się w pewną hierarchię. Najwyżej cenionymi wartościami instrumentalnymi, tak przez młodzież polską jak i amerykańską, są: uczciwość i gotowość kochania. Najmniej cenionymi wartościami przez młodzież polską są: czystość, grzeczność, posłuszeństwo. Młodzież amerykańska najmniej ceni czystość, odwagę i samoświadomość. Porównując średnie wyniki otrzymane przez badane grupy zauważyć można podobieństwa i różnice w poziomie akceptacji wartości instrumentalnych. Wystąpiło sześć istotnych różnic ($p < 0,03$): młodzież polska wyżej ceni ambicję, czystość, logiczność myślenia, odpowiedzialność i samoświadomość, młodzież amerykańska wyżej ceni grzeczność. Poza tym wystą-

piły cztery bardzo istotne różnice ($p < 0,004$): młodzież polska wyżej ceni tolerancję, młodzież amerykańska – odwagę, posłuszeństwo i wyrozumiałość.

b) Wartości ostateczne u młodzieży polskiej i amerykańskiej

Porównując akceptację wartości studentów KUL i FUS, uwzględniono także wartości ostateczne. Wyniki przedstawione zostały w tabeli 3.

Tab. 3. Średnie wyniki i porównanie wartości ostatecznych wśród młodzieży polskiej i amerykańskiej

Wartości ostateczne	Młodzież polska		Młodzież amerykańska		t	p
	M	SD	M	SD		
1. Bezpieczeństwo narodowe *	2,34	0,84	2,68	0,71	-2,03	0,046
2. Dojrzała miłość **	1,20	0,68	1,85	0,87	-3,80	0,000
3. Mądrość	1,22	0,70	0,96	0,53	1,92	0,058
4. Piękno świata	2,15	0,56	2,35	0,66	-1,49	0,141
5. Pokój na świecie	1,74	0,74	2,01	0,53	-1,98	0,051
6. Prawdziwa przyjaźń **	1,54	0,45	1,22	0,50	3,10	0,003
7. Przyjemność życia	2,92	0,64	2,99	0,76	-0,43	0,665
8. Równość ludzi	2,18	0,65	2,16	0,66	0,12	0,908
9. Sukcesy życiowe **	2,55	0,69	2,06	0,58	3,54	0,001
10. Szacunek dla siebie	1,30	0,64	1,44	0,52	-1,06	0,294
11. Uznanie społeczne *	2,40	0,55	2,72	0,78	-2,15	0,035
12. Wewn. spokój i harmonia	1,48	0,78	1,24	0,65	1,59	0,116
13. Wolność osobista	1,54	0,56	1,78	0,60	-1,91	0,060
14. Wygodne życie	3,08	0,77	2,80	0,58	1,91	0,059
15. Zabezpiecz. bytu rodziny	1,92	0,63	1,59	0,96	1,87	0,065
16. Zbawienie	0,32	0,62	0,11	0,34	1,93	0,058
17. Zdrowie	1,55	0,75	1,67	0,54	-0,84	0,403
18. Życie pełne wrażeń	2,64	0,67	2,78	0,61	-0,99	0,323

* różnice istotne ($p < 0,05$); ** różnice bardzo istotne ($p < 0,003$)

Najwyżej cenioną wartością ostateczną jest w obu grupach młodzieży zbawienie, najniżej – przyjemność życia dla młodzieży amerykańskiej oraz wygodne życie dla młodzieży polskiej (tab. 3). Wystąpiły dwie istotne różnice ($p < 0,05$): młodzież polska wyżej ceni bezpieczeństwo narodowe i uznanie społeczne. Stwierdzono również trzy bardzo istotne różnice ($p < 0,003$): mło-

dzień polska wyżej ceni dojrzałą miłość, młodzież amerykańska – prawdziwą przyjaźń i sukcesy życiowe.

Sumując dotychczasowe analizy można zauważyć, że wystąpiło wiele istotnych różnic w postawach wartościujących młodzieży obu krajów. Najważniejsze różnice dotyczą akceptacji wartości religijnych i politycznych, cenionych wyżej przez studentów amerykańskich. W hierarchii wartości instrumentalnych zanotowano aż dziesięć (na osiemnaście możliwych) różnic. Najważniejsze z nich dotyczą akceptacji dojrzałej miłości, wyżej cenionej przez Polaków oraz sukcesów życiowych i prawdziwej przyjaźni, wyżej cenionych przez młodzież amerykańską. Akceptacja wartości ostatecznych charakteryzuje się nieco mniejszym zróżnicowaniem: wystąpiło tu pięć różnic. Najważniejsze z nich dotyczą tolerancji, wyżej cenionej przez Polaków oraz posłuszeństwa i wyrozumiałości, wyżej cenionych przez Amerykanów.

Wymienione różnice wynikają z odmienności oddziaływań kulturowo-społecznych. Interesująca jest różnica w preferencji wartości ekonomicznych i politycznych. Wbrew obiegowym opiniom młodzież amerykańska, żyjąca w społeczeństwie charakteryzowanym zwykle jako konsumpcyjne, wartości ekonomiczne wymienia na ostatnim miejscu. Może to wynikać zarówno z faktu zaspokojenia tych wartości (w związku z silną pozycją ekonomiczną Stanów Zjednoczonych), jak i z oddziaływań wychowawczych Kościoła – badane osoby to studenci uniwersytetu katolickiego. Równie ciekawa różnica dotyczy preferencji wartości politycznych. Studenci polscy, stojący wobec wielu istotnych przemian politycznych w naszym kraju, wartości te wymieniają jako ostatnie. Świadczy to o małym zainteresowaniu studentów polskich sprawami politycznymi. Jest to, z punktu widzenia wychowawczego, postawa niekorzystna – kraj nasz potrzebuje polityków kierujących się chrześcijańskimi wartościami.

Aby uzyskać bliższe informacje na temat postaw wartościujących młodzieży polskiej i amerykańskiej porównano wyniki badań przeprowadzonych wśród kobiet i mężczyzn, ale tylko na podstawie *Zeszytu Postaw Wartościujących*.

2. Postawy wartościujące studentek i studentów polskich i amerykańskich, otrzymanych za pomocą testu Allporta-Vernona-Lindzeya

a) Postawy wartościujące studentek KUL i FUS

Różnice dotyczące akceptowanych wartości wśród studentek KUL i FUS zostały obliczone w ten sam sposób, jak dla ogółu młodzieży studiującej na obu uniwersytetach. Wyniki przedstawiono w tabeli 4.

Tab. 4. Średnie wyniki i porównanie postaw wartościujących studentek polskich i amerykańskich

Grupy wartości	Polki		Amerykanki		t	p
	M	SD	M	SD		
Teoretyczne	35,9	5,76	31,0	5,33	3,02	0,004
Ekonomiczne	34,1	7,91	26,9	5,41	3,53	0,001
Estetyczne	43,8	6,18	43,0	5,38	0,46	0,646
Społeczne	46,3	4,05	45,2	6,19	0,72	0,472
Polityczne	30,7	7,25	36,9	9,10	-2,67	0,010
Religijne	49,3	9,06	58,4	3,69	-4,27	0,000

Najwyższymi wartościami są dla obu grup studentek wartości religijne, najniższymi – dla Polek wartości polityczne a dla Amerykanek wartości ekonomiczne (tab. 4). Wystąpiły cztery istotne różnice w preferencji wartości przez poszczególne grupy studentek. Jedna ($p < 0,02$) dotyczy wartości politycznych, cenionych wyżej przez Amerykanki. Pozostałe trzy różnice ($p < 0,005$) dotyczą preferencji wartości teoretycznych i ekonomicznych, cenionych wyżej przez Polki, oraz wartości religijnych, cenionych wyżej przez studentki amerykańskie. Nie ma istotnych różnic w preferencji wartości estetycznych i społecznych.

b) Postawy wartościujące studentów KUL i FUS

Aby sprawdzić różnice w akceptacji wartości wśród studentów KUL i FUS zastosowano tę samą procedurę, jak dla ogółu młodzieży studiującej na wymienionych uniwersytetach. Wyniki przedstawiono w tabeli 5.

Tab. 5. Średnie wyniki i porównanie postaw wartościujących studentów polskich i amerykańskich

Grupy wartości	Polacy		Amerykanie		t	p
	M	SD	M	SD		
Teoretyczne	35,43	5,50	34,47	5,53	0,50	0,618
Ekonomiczne	33,23	8,86	32,68	8,33	0,18	0,854
Estetyczne	38,20	6,90	41,84	8,09	-1,40	0,174
Społeczne	43,70	5,32	38,26	6,38	2,65	0,012
Polityczne	35,20	8,43	39,00	6,71	-1,46	0,153
Religijne	52,23	6,46	54,10	9,46	-0,65	0,517

Studenci obu uniwersytetów najwyżej cenią wartości religijne, najniżej wartości ekonomiczne i teoretyczne. Wystąpiła tu tylko jedna istotna różnica ($p < 0,01$) dotycząca wartości społecznych cenionych wyżej przez Polaków. Wyniki badań wskazują jednak na istniejące podobieństwa postaw wartościujących u młodzieży męskiej z Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego i Franciszkańskiego Uniwersytetu ze Steubenville. Jednak hierarchia wartości polskiej młodzieży męskiej różni się nieco od hierarchii wartości amerykańskiej młodzieży męskiej.

*

Przeprowadzone badania empiryczne nie upoważniają wprawdzie do formułowania daleko idących wniosków z racji stosunkowo nielicznej grupy badawczej. W badaniach bowiem wzięło udział jedynie 120 osób (60 z Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego i tyleż samo z Franciszkańskiego Uniwersytetu ze Steubenville – USA). Otrzymane wyniki badań pozwalają jedynie stwierdzić istniejące tendencje w zróżnicowanych postawach wartościujących młodzieży polskiej i amerykańskiej. Największe różnice ($p < 0,001$) dotyczyły stopnia akceptacji wartości religijnych i politycznych.

Zarówno studenci polscy jak i amerykańscy wymieniają wartości religijne jako najważniejsze, jednak studenci z Uniwersytetu Franciszkańskiego wartości te cenią wyżej. Co do wartości politycznych, są one najniższymi wartościami dla młodzieży polskiej, zwłaszcza dla studentek. Z kolei studenci amerykańscy najniżej cenią wartości ekonomiczne i różnią się w ocenie ze studentami polskimi. Różnica ta wynikać może z odmienności sytuacji ekonomicznej obu krajów. W USA potrzeby materialne ludzi w zasadzie są bardziej zaspokojone niż w Polsce. Stąd może wynikać małe zainteresowanie tymi

problemami. Wyniki badań wykazały również różnice w preferencji wartości instrumentalnych (według skali M. Rokeacha). W preferencji wartości instrumentalnych wystąpiło aż dziesięć (na osiemnaście możliwych) różnic (tab. 2). W preferencji wartości ostatecznych najważniejsza różnica dotyczy wartości dojrzałej miłości, cenionej wyżej przez młodzież polską. Pozostałe różnice dotyczą wartości prawdziwej przyjaźni, cenionej wyżej przez młodzież amerykańską, oraz uznania społecznego, sukcesów życiowych i bezpieczeństwa narodowego, cenionych wyżej przez studentów polskich.

Podjęte badania są jedynie próbą badań międzykulturowych odnośnie do wartości młodzieży. Przygotowywane są szersze badania na temat orientacji na wartości u młodzieży z dziesięciu krajów w ramach międzynarodowego programu „Sokrates” prowadzonego pod kierunkiem Uniwersytetu w Dublinie.

VALUING ATTITUDES AMONGST POLISH AND AMERICAN STUDENTS
(ON THE BASIS OF THE CATHOLIC UNIVERSITY OF LUBLIN
AND STEUBENVILLE FRANCISCAN UNIVERSITY - U.S.A.)

S u m m a r y

The main purpose of this paper is to find an answer to the following question: what valuing attitudes have the students of the two Catholic universities: the Catholic University of Lublin and Steubenville Franciscan University (USA)? Both universities are characterized by their loyalty to the Church. In order to answer the above question empirical research has been carried out among the students of the two universities with the use of two research methods: Allport-Vernon-Lindzey's Paper of Valuing Attitudes and Milton Rokeach's Scale of Values. On the basis of empirical research Rokeach came up with a list of ultimate values (as life goals) and instrumental values.

120 persons were subjected under study (60 from the Catholic University of Lublin and 60 from Steubenville Franciscan University). Among the subjects were people from different branches of studies. The findings pointed to the differences in the valuing attitudes among the Polish and American students. The Polish youth think highly of theoretical and economical values, tolerance, ambition, logical thinking, responsibility, mature love, social recognition, life successes, and national security. The American youth have a greater appreciation for political values, obedience, understanding, kindness, courage, and true freedom. It should be noted that both groups under study think most highly of religious values, with the stipulation that the latter values are more appreciated by American than Polish students.

Translated by Jan Kłos